

ANDRZEJ GOMUŁOWICZ

ZMIANY W PRAWIE DEWIZOWYM

I. W Polsce przez siedem powojennych lat obowiązywał dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 26 IV 1936 r. w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi¹. Był to akt prawny reglamentujący obrót dewizowy. Utracił moc z chwilą uchwalenia ustawy z 28 III 1952 r. o prawie dewizowym². Wspomniana ustawa przez 32 lata stanowiła podstawę polskiego ustawodawstwa dewizowego. Jej ramowy charakter sprawił, że w sposób nadmierny rozbudowany został system aktów wykonawczych. W konsekwencji powstała wyraźna dysproporcja między przepisami ustawowymi a przepisami wykonawczymi. W miarę upływu lat stawało się coraz bardziej oczywiste, że ustawa ta nie odpowiada potrzebom obrotu prawnodewizowego. W dniu 22 XI 1983 r. Sejm uchwalił nową ustawę — prawo dewizowe³, ustalając jednocześnie 4-miesięczny okres *vacatio legis*, tak, że ustawa ta zaczęła obowiązywać od 31 III 1984 r. Okres *vacatio legis* był uzasadniony potrzebą przygotowania aktów prawnych o charakterze wykonawczym. W stosunku do ustawy z 1952 r. było to z pewnością rozwiązanie nowoczesne, sygnalizujące wyraźnie zamiar prawodawcy stworzenia funkcjonalnego systemu prawa dewizowego. Tak też się stało.

Po niespełna sześciu latach od przyjęcia regulacji prawnej z 22 XI 1983 r. Sejm uchwalił nowe prawo dewizowe⁴. Ważne jest ukazanie motywów tych zmian, gdyż mają one istotne znaczenie dla wyjaśnienia konstrukcji obecnie obowiązującego prawa dewizowego.

II. W toku debaty parlamentarnej poświęconej projektowanej ustawie o prawie dewizowym, rząd eksponował w szczególności motywy ekonomiczne⁵. Przede wszystkim zaprezentowano pogląd, z którym można się zgodzić, że dotychczasowe prawo dewizowe „utrzymuje daleko idące

¹ Zob. Dz.U. R.P. 1938, nr 86, poz. 584.

² Zob. Dz.U. 1952, nr 21, poz. 133.

³ Zob. Dz.U. 1983, nr 63, poz. 288.

⁴ Jest to ustawa z 15 II 1989 r. — prawo dewizowe, Dz.U. 1989, nr 6, poz. 33.

⁵ Por. druk sejmowy nr 419 z 10 I 1989 r.

ograniczenia w obrocie dewizowym, nie stwarzając warunków wykorzystania mechanizmów rynkowych w tej sferze działalności gospodarczej"⁶. W tym kontekście można przyjąć, że zmiany w prawie dewizowym są jednym z fragmentów szeroko zamierzonej reformy polskiej gospodarki. W sumie mają one doprowadzić do ukształtowania w Polsce gospodarki rynkowej. Dlatego ważne jest, aby różnorakie przywileje w gospodarce dewizowej, zastrzeżone dla własności państwowej, zostały zniesione. Przypomnieć trzeba, że w procesach gospodarowania powinny uczestniczyć równoprawne podmioty, niezależnie od formy własności⁷. Gospodarka stanowi bowiem integralną całość. Zasada jednolitego traktowania podmiotów gospodarczych znalazła już swój prawny wyraz w ustawie z 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej⁸.

Zakłada się, że zmiany dokonane w prawie dewizowym ułatwią „pobudzenie aktywności wszystkich sektorów gospodarki, co może być w znaczącym stopniu przyspieszone przez ułatwienie im dostępu do wykorzystania walut obcych na zagraniczne zakupy towarów i usług”⁹. Zastrzec trzeba, że jest to możliwe m.in. wówczas, gdy jednocześnie rozszerzone zostaną uprawnienia podmiotów gospodarczych do samodzielnego dysponowania dewizami, uzyskanymi przez nie w wyniku działalności dewizowej. Praktycznie chodzi tu o to, żeby właściciel dysponował wpływami dewizowymi z eksportu, bez żadnych formalnych ograniczeń, po dokonaniu obowiązkowej odprzedaży dewiz. Inaczej trudno oczekiwać zwiększenia zainteresowania rozwojem eksportu,

Wiąże się z tym także problem kooperacji kapitałowej. Kooperacja kapitałowa staje się we współczesnym świecie jedną z najbardziej nowoczesnych form współpracy gospodarczej. Tradycyjne formy handlu zagranicznego, bez kooperacji kapitałowej i towarzyszących jej międzynarodowych powiązań gospodarczych, nie są już w stanie zapewnić odpowiedniego udziału na rynku międzynarodowym. Także i Polska bez szerokiej kooperacji z zagranicą prawidłowo rozwijać się nie może. Pamiętać należy, że obcy kapitał napływa niezwykle ostrożnie, sam na ogół nie przychodzi i trzeba o niego zabiegać w ostrej konkurencji międzynarodowej. Dlatego w Polsce należy mu stworzyć szczególnie korzystne warunki rozwoju. Jest bowiem istotnym czynnikiem zwiększającym ilość walut obcych jakimi dysponuje cała gospodarka.

Prawodawca chciałby połączyć realizację wspomnianych wyżej celów „z niezbędną ochroną bilansu płatniczego, związaną z koniecznością obsłu-

⁶ Ibidem, s. 1.

⁷ Szerzej na ten temat zob. np. A. Komar, *Problematyka podatku od wartości dodanej*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1988, z. 1, s. 41.

⁸ Przypomnieć trzeba art. 1 wspomnianej ustawy, który stwierdza m.in., że podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej jest wolne i dozwolone każdemu na równych prawach.

⁹ Cytowany już druk sejmowy nr 419, s. 1.

gi poważnego zadłużenia zagranicznego"¹⁰. Zapewne dlatego m.in. zmiany w prawie dewizowym nie zawsze są konsekwentne. „Niezbędna ochrona” jest pojęciem nieostrym. Trudno jest je przetransponować na język przepisów prawnych. Podobnie jak trudno jest wyraźnie rozgraniczyć wszystkie, dotychczas wskazane motywy ekonomiczne. Są one silnie wzajemnie ze sobą splecione.

Wątpliwe jest, by zgodnie z zamiarem prawodawcy prawo dewizowe „umacniało rolę polskiego pieniądza, zapobiegając rozszerzaniu się stosowania walut obcych w rozliczeniach pieniężnych w kraju”¹¹. Jest wręcz odwrotnie. Polska staje się krajem dwuwalutowym. Dolar, podobnie jak i pozostałe waluty wymienne, skutecznie wypiera złotówkę z rynku. W Polsce poziom inflacji sprzyja postępującej tzw. „dolaryzacji” gospodarki. Sprzyja temu również szybki wzrost wolnorynkowego kursu walutowego i związana z tym degradacja otrzymywanych w złotówkach płac w porównaniu z cenami dolarowymi i złotówkowymi na tzw. wolnym rynku.

U podstaw konstrukcji prawnej dotychczasowego prawa dewizowego leżała następująca zasada: „co nie jest dozwolone jest zakazane”. Interesujące będzie więc ukazanie głównych nurtów zmian w prawie dewizowym.

III. Prawo dewizowe ujęte jest w 34 artykułach, usystematyzowanych w 5 rozdziałach. Najobszerniejszy jest rozdział 2 — *Dokonywanie obrotu dewizowego* (art. art. 4 - 16). Jest to w pełni uzasadnione, gdyż reguluje on zagadnienia o podstawowym dla prawa dewizowego znaczeniu. Pozostałe rozdziały dotyczą: rozdział 1 — *Przepisy ogólne* (art. art. 1-3); rozdział 3 — *Obowiązek zgłaszania mienia* (art. art. 17 - 18); rozdział 4 — *Właściwość organów w sprawach dewizowych oraz zasady kontroli dewizowej* (art. art. 19 - 28); rozdział 5 — *Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i końcowe* (art. art. 29 - 34).

Prawo dewizowe zawiera ustawowe upoważnienia dla Rady Ministrów, Ministra Finansów, Ministra Współpracy Gospodarczej z Zagranicą, Prezesa Narodowego Banku Polskiego do wydania, w celu realizacji przepisów ustawowych, aktów prawnych o charakterze wykonawczym (rozporządzeń, zarządzeń).

Cechą konstrukcji prawnej ustawy dewizowej jest stosowanie w zasadzie zwięzłych, krótkich określeń. Wyjątek stanowią tu art. art. 2, 8, 12, Są zredagowane szerzej, a prawodawca — wyjaśniając treść definicji — posługuje się katalogami uprawnień ujętych w formie szczegółowego wyliczenia elementów poszczególnych pojęć (np. osoba krajowa, osoba zagraniczna, wartości dewizowe, obrót dewizowy, zezwolenia dewizowe).

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

Wskazać trzeba, że podstawowym założeniem konstrukcji obecnie obowiązującego prawa dewizowego jest zasada, że nie wymaga zezwolenia żadna czynność z zakresu obrotu dewizowego, wobec której wymóg uzyskania takiego zezwolenia nie jest wyraźnie określony w ustawie. Jest to istotna nowość. Oznacza bowiem całkowitą swobodę obrotu w sferze stosunków obojętnych z punktu widzenia interesów gospodarczych i dewizowych państwa, a uzasadnionych z punktu widzenia podmiotów dokonujących takich czynności. O „obojętności obrotu” rozstrzyga regulacja prawna. W związku z tym można zgłosić pewną uwagę. Obrót dewizowy należy do sfery stosunków ekonomicznych. Czy jest sens regulowania zjawisk ekonomicznych w sposób tak drobiazgowy normami prawa? To rodzi z reguły zjawiska patologii związane z poszukiwaniem możliwych sposobów obejścia przepisów prawnych,

IV. Zasadnicze znaczenie w konstrukcji ustawy ma określenie: podmiotu prawa dewizowego, definicji wartości dewizowych, obrotu dewizowego.

Podmiot prawa dewizowego określony został w art. 2. Zachowano pojęcie: „osoba krajowa”, „osoba zagraniczna”. W dalszym ciągu o statusie dewizowym nie decyduje przynależność państwowa, a zasada domicylu. Zatem kryterium, które pozwala zaliczyć dany podmiot do kategorii „osób krajowych” bądź „osób zagranicznych” pozostaje nie zmienione od 1952 r. Jest nim miejsce zamieszkania bądź miejsce położenia siedziby.

Zarówno przy określeniu kategorii „osób krajowych”, jak i „osób zagranicznych” posłużono się definicją opisową. I tak, zgodnie z art. 2 ust. 1 osobą krajową są:

- osoby fizyczne mające miejsce zamieszkania w kraju,
- osoby prawne oraz nie mające osobowości prawnej jednostki organizacyjne, utworzone zgodnie z przepisami prawa, mające siedzibę w kraju,
- polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne i inne polskie przedstawicielstwa korzystające z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych.

Do osób zagranicznych art. 2 ust. 2 zalicza:

- osobę fizyczną mającą miejsce zamieszkania za granicą,
- osobę prawną oraz nie mającą osobowości prawnej jednostkę organizacyjną mającą siedzibę za granicą,
- oddziały i przedstawicielstwa z siedzibą za granicą osób prawnych oraz nie mających osobowości prawnej jednostek organizacyjnych mających siedzibę w kraju,
- oddziały i przedstawicielstwa w kraju osób prawnych oraz nie mających osobowości prawnej jednostek organizacyjnych mających siedzibę za granicą,
- obce przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne oraz

inne obce przedstawicielstwa korzystające z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych.

Przy takim ujęciu przepisów prawnych mogą powstawać wątpliwości co do statusu dewizowego konkretnych podmiotów. Słusznie zatem postępuje prawodawca przekazując rozstrzygnięcie tych spraw Ministrowi Finansów (art. 3).

Nie ma zasadniczych zmian w definicji wartości dewizowych. Na podstawie przepisów prawnych, można wyodrębnić dwie ich grupy. Do pierwszej zaliczyć należy tzw. wartości dewizowe bezwzględne, tj. będące nimi zawsze w każdych okolicznościach. Wskazuje na to art. 2 ust. 3 pkt a, b, c. Redakcja tego artykułu jest przykładem formułowania definicji polegającej na wyliczeniu poszczególnych jej elementów.

Natomiast względne wartości dewizowe to takie, które stają się nimi jedynie w sytuacjach określonych ustawą (art. 2 ust. 3 pkt d, e). Jest to w zasadzie kontynuacja rozwiązań przyjętych przez ustawę z 1952 r. Różnicę można upatrywać w większej precyzji sformułowań.

Wyczerpujące określenie czynności, które stanowią obrót dewizowy reguluje art. 2 ust. 4 ustawy. Do czynności obrotu dewizowego zaliczono:

— zawarcie umowy lub dokonanie innej czynności prawnej powodującej lub mającej powodować płatność środkami stanowiącymi wartości dewizowe bądź przeniesienie własności wartości dewizowych albo przeniesienie wierzytelności lub zobowiązania, których przedmiotem są wartości dewizowe,

— wywóz za granicę i przywóz z zagranicy wartości dewizowych, a także dokonywanie międzynarodowych pieniężnych przekazów bankowych lub pocztowych.

Przyjęcie w prawie dewizowym odmiennych zasad wobec podmiotów gospodarczych, które mają swobodę dysponowania pozyskanymi dewizami na cele zgodne z ich działalnością¹² i pozostałych osób krajowych, które mogą dokonywać obrotu dewizami¹³ bez ograniczeń i wywozić za granicę waluty obce w wysokości ustalonej przez Ministra Finansów, ale nie mogą przekazywać za granicę walut obcych bez takiego zezwolenia¹⁴, ma na celu „zapobieżenie ucieczce dewiz ze sfery gospodarczej, w której są obecnie najbardziej potrzebne, w sferę konsumpcji lub na cele tezauryzacji”¹⁵.

Motyw ekonomiczny tego rozwiązania jest jasny. Wątpliwe jest natomiast, czy norma prawna w ogóle może zapobiegać zjawiskom tezauryza-

¹² Jedynie wykorzystanie walut na inne cele będzie wymagać zezwolenia dewizowego.

¹³ Oczywiście poza celami zarobkowymi.

¹⁴ Będzie ono miało charakter zezwolenia ogólnego w przypadku posiadania środków na rachunkach dewizowych w polskich bankach.

¹⁵ Druk sejmowy nr 419, s. 2.

cji bądź skutecznie przeciwdziałać wydatkom na konsumpcję, wydaje się, że nie jest to materia która nadawałaby się do sensownych regulacji prawnych.

Prawodawca nałożył na podmioty gospodarcze uzyskujące wpływy w walutach obcych, obowiązek odprzedaży ich części bankom dewizowym, na warunkach i w trybie określonym rozporządzeniem Rady Ministrów¹⁶. Za podstawę obliczenia wysokości odprzedaży przyjmuje się:

- wpływy z eksportu towarów,
- pełną należność podmiotu gospodarczego z tytułu wykonania kontraktu dotyczącego eksportu usług,
- nadwyżkę wpływów z transakcji reeksportowych, giełdowych i innych transakcji handlu zagranicznego o charakterze koniunkturalnym nad wydatkami w walutach obcych,
- całkowite wpływy z innych tytułów.

Wysokość odprzedaży bankom dewizowym części wpływów ustala się według stawek określonych w tabeli stanowiącej załącznik do rozporządzenia. Stawki ustalone są na poziomie bardzo wysokim, mówiąc wprost — drenażowym, wynoszą bowiem 50 - 90% wpływów dewiz uzyskanych z eksportu. Nie jest to zatem, jak chce prawodawca, odprzedaż „części” ale w wielu przypadkach więcej niż połowy uzyskanych dewiz. Jakie jest *ratio legis* takiego rozwiązania?

Uzyskane tą drogą środki mają być przeznaczone na zaspokojenie koniecznych potrzeb bilansu płatniczego, takich jak: obsługa zagranicznych zobowiązań państwa, zakup niezbędnych np. ze względów społecznych towarów (leki), utrzymywanie rezerw dewizowych. Ponadto część wykupionych środków dewizowych ma być skierowana na przetargi walutowe. Nie sposób jednak przy tym nie zauważyć, że takie rozwiązanie tylko pozornie jest korzystne dla państwa. Następstwem jego stosowania może być bowiem odpływ dewiz, a więc skutek odwrotny od zakładanego.

Zwraca uwagę, że także osoby krajowe fizyczne mają obowiązek odprzedaży bankom dewizowym części wartości dewizowych. Dotyczy to tych wartości dewizowych, które otrzymywane są od zagranicznych instytucji ubezpieczeniowych z tytułu renty lub emerytury. Obowiązek wiąże się z obligatoryjnym odprzedaniem 60% otrzymanych wartości dewizowych. Obowiązek odprzedaży — według prawodawcy — ma zapobiegać sytuacji, w której najniższa renta zagraniczna, nie pozwalająca np. na utrzymanie minimum egzystencji w kraju z którego jest wypłacana, umożliwiłaby jej odbiorcy w Polsce uzyskiwanie dochodów kilkakrotnie przekraczających dochody polskich rencistów. *Novum* w tym rozwiązaniu polega na tym, że obecnie renciści i emeryci są uprawnieni do

¹⁶ Rozporządzenie RM z 14 III 1989 r. w sprawie odsprzedaży części wpływów w walutach obcych, uzyskiwanych przez podmioty gospodarcze z prowadzonej przez nie działalności gospodarczej; Dz.U. 1989, nr 15, poz. 80.

wykorzystania części tych świadczeń w walutach obcych, co uprzednio nie było możliwe. Jest to niestety rozwiązanie tylko połowiczne. Należy postulować, żeby renty i emerytury wypłacane w walutach obcych pozostawały w pełnej wysokości do dyspozycji osób, które je otrzymują. Nie można bowiem obarczać winą rencistów i emerytów za nierealne kursy walut w Polsce.

Pozytywnie należy ocenić rozwiązanie, którego nie było dotychczas w prawie dewizowym PRL. Chodzi o ustawową gwarancję własności wartości dewizowych¹⁷. Jednakże osoby krajowe muszą zgłosić¹⁸:

- udziały w spółkach i przedsiębiorstwach,
- nieruchomości,
- waluty obce, jeśli ich równowartość przekracza kwotę 1 000 000 zł,
- akcje, obligacje, listy zastawne emitowane lub wystawione w walucie obcej jeśli ich równowartość przekracza łącznie 1 000 000 zł,
- złoto i platynę w postaci stanowiącej wartość dewizową, jeśli łącznie masa czystego kruszcu każdego z tych metali przekracza 250 g.

Wartość mienia oblicza się w złotych, według kursu walut obcych ustalonego przez Prezesa NBP, przyjmując za podstawę obliczenia wartość nominalną mienia, a w razie jej braku lub niemożności ustalenia — jego wartość szacunkową.

Osoby krajowe i zagraniczne mogą swobodnie dokonywać obrotu wartościami dewizowymi, z wyłączeniem przypadków enumeratywnie wyliczonych w przepisach ustawy. Istotne znaczenie ma w związku z tym treść art. 8 prawa dewizowego. Zawiera rozbudowany, liczący łącznie osiem pozycji katalog tych czynności, które wymagają uzyskania zezwolenia dewizowego. Warto go przytoczyć, gdyż uzmysławia *on* skalę i zakres ingerencji państwa w sferę obrotu dewizowego. I tak wymaga zezwolenia dewizowego:

- wywóz za granicę wartości dewizowych, a także ich przekazywanie za granicę drogą pocztową lub bankową,
- przywóz do kraju waluty polskiej, z wyłączeniem waluty wywiezionej uprzednio za zezwoleniem dewizowym,
- dokonywanie czynności obrotu dewizowego w kraju między osobami krajowymi a osobami zagranicznymi,

¹⁷ Ustawa z 1952 r. generalnie zakazywała posiadania przez osoby fizyczne bezwzględnych wartości dewizowych bez zezwolenia władzy dewizowej. Na drodze ustawowej przepis ten uchylono dopiero na mocy art. 10 ustawy dewizowej z 1983 r. Krajowe osoby fizyczne uzyskały tym samym ustawową możliwość posiadania w kraju wartości dewizowych. Był to w stosunku do ustawy z 1952 r. istotny postęp. Brakowało jedynie ustawowej gwarancji własności wartości dewizowych.

¹⁸ Rozporządzenie RM w sprawie zgłaszania mienia osób krajowych znajdującego się za granicą oraz mienia osób zagranicznych znajdującego się w kraju (Dz.U. nr 15, poz. 81).

- udzielanie i zaciąganie kredytów przez osoby krajowe w obrocie dewizowym z zagranicą,
- dokonywanie zakupu wartości dewizowych w celu dalszej odprzedaży z zyskiem,
- rozporządzanie przez podmioty gospodarcze walutami obcymi uzyskanymi z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej na cele nie związane z tą działalnością,
- ustalanie oraz dokonywanie w kraju w stosunkach między osobami krajowymi płatności w wartościach dewizowych za nabywane towary lub świadczone usługi i pracę,
- zawarcie umowy rachunku bankowego z bankiem zagranicznym przez osoby krajowe w kraju.

Przewidziane są także znaczące wyjątki od wspomnianych wyżej reguł (art. 8 ust. 1 pkt a-c, oraz ust. 3 pkt a-c). Dotyczą one m.in. przekazu za granicę przez podmioty gospodarcze walut obcych na cele zakupów towarów i usług związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą, rozporządzenia wartościami dewizowymi w testamencie, przyjmowania przez osoby krajowe darowizn wartości dewizowych od osób zagranicznych.

Prawo dewizowe zawiera ustawowe określenie zezwolenia dewizowego (art. 20-21). Ważne jest postanowienie, że decyzje w sprawach indywidualnych zezwoleń dewizowych mogą być zaskarżane do Naczelnego Sądu Administracyjnego na zasadach określonych w przepisach Kodeksu postępowania administracyjnego (art. 22). Zgodnie z art. 196 k.p.a. dotyczy to przypadków niezgodności decyzji z prawem.

Zezwolenie dewizowe traktować należy jako formę realizacji przysługującego państwu monopolu dewizowego.

W literaturze prawnodewizowej wyróżnia się dwa rodzaje zezwoleń dewizowych¹⁹. Po pierwsze, zezwolenie dewizowe ogólne, po drugie, zezwolenie dewizowe indywidualne. Zezwolenie dewizowe ogólne jest udzielane dla określonego kręgu osób krajowych lub zagranicznych, w pozostałych przypadkach udzielane są zezwolenia indywidualne. Do tego podziału nawiązuje prawodawca, który dla rozróżnienia zezwoleń dewizowych, w nowym prawie dewizowym zastosował kryterium podmiotowe.

Zgodnie z treścią art. 21 ust. 1 ogólnych zezwoleń dewizowych udziela Minister Finansów, natomiast indywidualnych zezwoleń dewizowych udziela Narodowy Bank Polski (art. 21 ust. 2). Zasady udzielania tych zezwoleń ustalane są przez Prezesa NBP w porozumieniu z Ministrem Finansów.

Z problematyką zezwolenia dewizowego wiąże się także art. 30 umieszczony przez prawodawcę w przepisach przejściowych i końcowych.

¹⁹ Szerzej na ten temat zob. E. Fojcik-Mastalska, *Zezwolenie dewizowe w polskim prawie dewizowym*, Wrocław 1975.

Utrzymuje on w mocy zezwolenia dewizowe udzielone na podstawie ustawy z 22 XI 1983 r. Wydaje się, że bardziej trafne byłoby utrzymanie w mocy jedynie indywidualnych zezwoleń dewizowych, natomiast zezwolenia ogólne, z uwagi na to, że mają charakter ogólnych aktów prawnych, należałoby dostosować do przepisów nowej ustawy. Powinny one wejść w życie łącznie.

Nowością w prawie dewizowym są przetargi walutowe (art. 9). Są one jednym ze sposobów pozyskiwania dewiz przez podmioty gospodarcze. Zakłada się, że dzięki temu waluty obce staną się dostępne dla tych podmiotów gospodarczych, które dysponują odpowiednią ilością złotych.

Cena walut obcych na przetargach ma być kształtowana przez podaż i popyt. Ustawa nie reguluje również ceny walut obcych ustalonej między podmiotami gospodarczymi w przypadku sprzedaży przez jednego z nich dewiz stanowiących jego własność drugiemu podmiotowi. Przewiduje się rozwój systemu wykupu i sprzedaży walut obcych „od” i „na” rzecz osób krajowych, nie będących podmiotami gospodarczymi, przez banki dewizowe i punkty obrotu walutami obcymi, prowadzone na podstawie upoważnienia Narodowego Banku Polskiego²⁰. W tym obrocie będzie stosowana cena równowagi.

Istnieje możliwość kupna i sprzedaży dewiz po cenach równowagi, na cele inne niż gospodarcze, w bankach dewizowych i punktach obrotu walutami. Należałoby się zastanowić, czy nie byłoby celowe unormowanie kursów walut tak, aby kurs Narodowego Banku Polskiego nie odbiegał od cen równowagi walut obcych, stosowanych w obrocie dewizowym między osobami fizycznymi.

Wskazać trzeba, że już obecnie dopuszcza się możliwość stosowania w obrocie dewizowym innych cen walut obcych niż kursy, ustalone przez Prezesa NBP.

Zachowany został w prawie dewizowym obowiązek dokonania przez osoby zagraniczne wymiany walut obcych na walutę polską w celu pokrycia kosztu pobytu w Polsce. Wymiany tej dokonać można tylko w NBP i po kursie ustalonym przez ten bank. Natomiast obecne prawo dewizowe w art. 12 reguluje bezpośrednio, unormowany dotychczas w przepisach wykonawczych, obowiązek osób zagranicznych do zapłaty wyliczonych w przepisach prawnych należności na rzecz osób krajowych jedynie w walucie polskiej, pochodzącej z udokumentowanej wymiany lub innych określonych źródeł. Wspomniany obowiązek dotyczy przede wszystkim należności Skarbu Państwa. Chodzi tu głównie o podatki, cła, grzywny, opłaty skarbowe, koszty leczenia, hoteli, wczasów, najmu

²⁰ Zarządzenie Prezesa NBP z 13 III 1989 r. w sprawie zasad udzielania zezwoleń dewizowych na prowadzenie punktów sprzedaży walut; MP 1989, nr 6, poz. 65.

i dzierżawy lokali mieszkalnych, zakupu nieruchomości, praw ustanowionych na nieruchomościach, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego, usług przewozu osób oraz usług spedycji, przewozu i ubezpieczenia przesyłek na trasach zagranicznych.

V. Nowe prawo dewizowe wymaga nie tylko zmiany szeregu przepisów wykonawczych, co po części już się stało, ale przede wszystkim zmiany ustawy karno-skarbowej. Pojawia się bowiem zagadnienie — zasadnicze. Jaki jest kontekst prawa dewizowego i ustawy karno-skarbowej. Dotychczasowa ustawa karno-skarbowa powołuje się co prawda na prawo dewizowe, ale pamiętać należy, że jest to prawo, które przestało obowiązywać. Ponadto, mimo tego formalnego powołania ustawa karno-skarbowa jest *de facto* rozwiązaniem prawnym zupełnie autonomicznym. Zbyt duża penalizacja tej ustawy sprawia, że państwo traci dewizy zamiast je zyskiwać. Penalizacja równa się bowiem odpływowi dewiz. Zmiany w ustawie karno-skarbowej powinny nie tylko uwzględnić nowe przepisy merytoryczne prawa dewizowego, ale przyjąć zupełnie odmienne od dotychczasowego podejście do polityki karnej. Polityka ta powinna polegać na unikaniu kar nieproporcjonalnych w stosunku do spowodowanej szkody gospodarczej oraz kar pozbawienia wolności.

VI. Wydaje się, że intencją uchwalenia przez Sejm nowego prawa dewizowego był zamiar wyczerpującego uregulowania całego kompleksu zagadnień prawno-dewizowych. Na treść ustawy dewizowej złożyło się wiele przesłanek gospodarczych i społecznych, o których już wspomniano, a które doprowadziły do tego, że w sposób zasadniczo odmienny od dotychczas stosowanych rozwiązań, dokonała się istotna liberalizacja przepisów dewizowych.

Zachowana została zasada państwowego monopolu dewizowego. Pravidawca stara się jednak kojarzyć ją z ekonomicznymi interesami wszystkich uczestników obrotu dewizowego. W sposób znaczący rozszerzony został zakres uprawnień osób krajowych w sferze obrotu dewizowego. Oczywiście, nowe prawo dewizowe nie jest wolne od braków, uregulowań połowicznych. Na niektóre z tych wad zwrócono uwagę przy omawianiu poszczególnych instytucji prawa dewizowego.

Regulacja prawno-dewizowa sprowadza pewne następstwa gospodarcze. Ich ocena jest jak na razie trudna do jednoznacznych sądów. Można powiedzieć, że zależy ona w znaczącym stopniu od tego, jak ukształtuje się cena równowagi walut obcych na przetargach prowadzonych dla podmiotów gospodarczych oraz od ceny kupna i sprzedaży walut od osób fizycznych. Jeśli przyjąć założenie, że nastąpi rozszerzenie stosowania cen równowagi (przetargi walutowe) przy jednoczesnym podwyższeniu kursu walut wymienialnych w stosunku do złotego przez NBP to prawdopodobne jest, że doprowadzić to może do istotnego zmniejszenia wystę-

pującej dzisiaj różnicy między tymi kursami. Pozwoliłoby to na radykalne uproszczenie polityki dewizowej, bez obawy zdecydowanie negatywnego jej oddziaływania na sytuację gospodarczą Polski.

W sumie prawo dewizowe należy ocenić pozytywnie. Z pewnością będą w nim zachodziły dalsze zmiany i to jak należy sądzić w kierunku, który czytelnie i wyraziście zarysował już prawodawca. Kierunkiem tym, uzasadnionym potrzebami życia społeczno-gospodarczego, jest systematycznie postępująca liberalizacja prawa dewizowego.

CHANGES IN FOREIGN CURRENCY LAW

S u m m a r y

The previous currency law of Nov. 22, 1983 imposed many restrictions on currency transactions, making it impossible to implement market mechanisms into that sphere of economic activity. Basic assumptions of a new Foreign Currency Act of Feb. 15, 1989 is the principle according to which the duty to obtain a permit to enter into a foreign currency transaction is required only in matters expressly stated in the Act. It means that the Act introduces freedom of foreign currency transactions in relations indifferent from the point of view of economic and foreign currency interests of the State. Besides, the new law provides for statutory guaranties of foreign currency property rights. However, it also imposes on economic units the duty to resell to the foreign currency banks part of those units' revenues in foreign currency.

The Act introduces also foreign currency auctions, open for all economic units. The auction price of foreign currency is to be shaped by supply/demand rules.

The Act, in an attempt to protect Polish currency, introduces the duty to obtain foreign currency permit for payments for goods, services and labour if these payments are to be effected in Poland between so-called domestic persons. The permit is necessary also in case of taking Polish currency and Polish securities abroad.

A new solution is the provision allowing the retired persons who receive their pensions from foreign insurance companies to collect part of their allowances in foreign currency.

The new Law, although not free from defects, is a step in the right direction. Future amendment, justified by the requirements of social and economic praxis, are nonetheless indispensable. They should be aimed at furthering the liberalization of foreign currency law.